

УДК 811.111.1'38

Фоменко Поліна Самвелівна

Приазовський державний технічний університет

ПОВТОР ЯК ДОМІНАНТА АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ ДЖЕРОМА К. ДЖЕРОМА

***Анотація.** Дана стаття присвячена дослідженню стилістики Джерома К. Джерома «Троє у човні, не рахуючи собаки». Нами були розглянуті основні характеристики ідіостилю автора та визначені її домінанти. Основною домінантою ідіостилю автора виявився комізм. Одним з найяскравіших способів досягнення комічного у творах Джерома є такий стилістичний засіб, як повтор. Нами були дослідженні особливості вживання повтору як елементу комічного та прийому організації висловлювання.*

***Ключові слова:** когезія, повтор, емотивна семантика, анадиплозис, анафора, епіфора, хіазм, мовно-естетичний знак, ідіостиль Джерома К. Джерома, лексичний повтор.*

Постановка проблеми. Повтор є одним з найефективніших засобів творення комічного ефекту в художньому тексті. Він допомагає розкрити багатство асоціативних відтінків мовлення, посилює та увиразнює його емоційне та оцінне забарвлення, вказує на домінантні ознаки авторського стилю. Однак, повтор як засіб досягнення комічного ефекту на даний момент не отримав достатнього висвітлення. Цілісного, комплексного аналізу використання повтору як засобу творення комічного в англomовній прозі досі ще не проводилось. У нашій статті ми намагаємося саме комплексно підійти до дослідження ролі цієї одиниці у створенні комічного

ефекту на прикладі роботи Джерома К. Джерома «Троє у човні, не рахуючи собаки».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Джерома К. Джерома, його стиль, вибір тих чи інших стилістичних засобів ставав питанням вивчення таких дослідників як А. Адісон, А. М. Зверев і т.п. Повтору як одному зі способів творення комічного також вже присвячені роботи таких вчених як С. И. Походня Є. Іванчикова, Л. В. Лісоченко. Його експресивно-стилістичні функції ми розглядаємо беручи за основу роботи А. Н. Кожині, Т. Г. Хазагєрова та ін., а повтор як порушення мовної норми досліджується в роботах І. В. Формановської, Т. А. Дєгтярьової.

Мета статті. Проаналізувати повтор як домінанту стиля Джерома К. Джерома, його комічний потенціал та функціональні характеристики.

Виклад основного матеріалу. Джером Клапка Джером (1859-1927) – англійський письменник, автор великої кількості романів, п'єс, оповідань, в яких з добродушним гумором, часто з долею сентиментальності, розповідається про негаразди і проблеми простого люду. Автор створив свій тип гумористичної новели, побудованої на безлічі комічних ситуацій. Безглузді випадковості сиплються як з рогу достатку, виявляючи невичерпну фантазію художника.

Джером яскраво і самобутньо відобразив свій час. Іскристий гумор, простота і природність оповіді, незмінна любов до простої людини здобули йому не тільки прижиттєву славу, а й визнання багатьох поколінь читачів як у нього на батьківщині, так і за її межами. «Рубіж століть» в Англії був відзначений напруженими пошуками в області філософії, естетики та моралі. Руйнувалися стійкі до тих пір поняття «благополуччя» і «процвітання» країни, переосмислювалося саме уявлення про буржуазний прогрес.

Творчість Джерома К. Джерома, безсумнівно, доповнює картину літературного розвитку періоду XIX-XX ст. «За його зовнішньою безтурботністю приховувалося загострене відчуття безглуздості багатьох сталих, всіма прийнятних понять, принципів і норм. Його глузливе око вловлювало те, що не помічали інші, а саме – гротескність повсякденного побуту і моралі. Його скетчі та сцінки склалися в комічну – і проникливу – хроніку епохи, яка не завжди впізнавала себе в цьому незвичайному своєму відображенні, але для нащадків зберіглася багато в чому саме такою, якою зобразив її Джером» [4, с. 186].

А. Аддисон [1] зазначив своєрідність сюжетно-композиційної побудови творів Джерома, часту відсутність в них сюжету в своєму значенні поняття: «Серія побутових анекдотів на одну тему замикається фінальним висновком гумористичного або серйозного характеру». З цим пов'язана особливе художнє трактування Джеромом прийомів карикатурності і пародійності.

А. М. Зверев уточнив також поняття джеромівського героя. Його улюблений образ – це не просто «маленька людина», але перш за все світ, побачений очима цієї людини. Саме дана концепція героя і його співвіднесеності зі світом визначила основний зміст творів письменника. Які, за словами А. М. Зверева, далеко виходили, «за рамки звичайного скетчу, звичайної гумористичної замальовки» [6, с. 14].

Твори Джерома є не тільки «джерелом радощів», адже під їх зовнішнім комізмом знаходиться іронічний погляд письменника на сучасну англійську дійсність. Перед читачем розкривається безглуздість і абсурдність століттями усталених норм моралі, правил поведінки і побутового укладу Великобританії. Його твори в цілому являють собою своєрідну картину життя країни, написану людиною дотепною, блискуче володіє стилем гумористичним та іронічним одночасно [5].

Слід зазначити, що письменник дуже добре знав побут ремісників. Його улюбленим образом протагоніста є розорений дрібний буржуа, який все ще сподівається знов розбагатіти, та впевнений, що обов'язково отримає винагороду за свої чесноти і страждання.

Творчість письменника складна і неоднорідна, адже в ній співіснують як гострокритичні, так і примиренські тенденції, що з найперших творчих кроків письменника обумовило ту критичну полеміку, відгомони якої чутно ще й зараз.

Ідіостиль письменника полягає в репрезентації простої авторської точки зору за допомогою суб'єктивно-оціночної модальності, позитивної оцінки об'єктів, що не збігається з реальністю. Дана точка зору письменника реалізується в стислому текстовому часі і лімітованому просторі. Використовується соціально-обмежена лексика (сленг). Описова точка зору реалізується, в свою чергу, через стилістичні особливості номінацій що створюють власне-образотворчу конкретизацію. Велика кількість лексичних номінацій в текстах характеризує стиль письменників як номінативний.

Така домінанта стилю автора як комізм в творі Дж. К. Джерома «Троє у човні, не рахуючи собаки» реалізуються за допомогою великої різноманітності стилістичних прийомів і засобів. Гумор отримує розвиток і знаходить своє вираження за допомогою метафори, повтору, синтаксичних конвенцій, порівняння, перерахувань і ритму. Такі мовні засоби образності і виразності, як порівняння, іронія, гіпербола, різні види повтору, вступні конструкції, уособлення, метафора, перифраз, okazionalni новоутворення є ядром стилістичних засобів, за допомогою яких в творі реалізуються різні види комічного. Комічна модальність проявляється в емоційно-оцінних висловлюваннях, виражених за допомогою 26 різних стилістичних тропів і синтаксичних фігур.

Наприклад, одним з характерних способів вираження комічного у письменника-гумориста Джерома є троп іронія (9,2%):

(1) *Harris and I would go down in the morning, and take the boat up to Chertsey, and George, who would not be able to get away from the City till the afternoon (George goes to sleep at a bank from ten to four each day, except Saturdays, when they wake him up and put him outside at two), would meet us there [12, c.23].*

У наведеному прикладі іронія, вжита в комплексі зі вступної конструкцією, стає продовженням придаткового речення з відносним займенником. Дане авторське зауваження набуває комічного звучання завдяки заміні фраз *to go to work* і *to finish work* дієсловами *to sleep* і *to wake up*. Оповідач таким чином ставить під сумнів роботу його друга в банку в якості дуже цінного і незамінного співробітника.

Крім того, у наведеному нижче відривку комізм реалізується за рахунок риторичного запитання.

(2) *"Don't be absurd. How can I go into **the City** like this?"*

*It was certainly rather tough on **the City**, but what cared we for human suffering [12, c.31]?*

Відзначимо, що в прикладі також присутня метонімія: під *the City* маються на увазі люди, які живуть в центрі Лондона. Оповідач таким чином іронізує з приводу зовнішнього вигляду свого друга, який міг би шокувати людей своєю неохайністю, однак, в той же момент автор ставить запитання, чи варто звертати увагу на таку дрібницю, як зовнішність, тим самим як би підноситься над дійсністю.

Майстерність письменника проявляється в умінні влучно використовувати повтори на всіх рівнях текстової організації.

У мовознавстві дається занадто широке розуміння повтору, як «повного або часткового повторення кореня, основи і цілого слова як способу творення слів, описових форм, фразеологічних одиниць» [6, с.11].

У літературознавстві він визначається як родова назва засобів художньої виразності, до яких зазвичай відносять: звукові (алітерація, асонанс), синтаксичні (синтаксичний паралелізм та ін.), фразові (рефрен, приспів), лексичні (анафора, епіфора та ін.) і образні (мотивів, ситуацій) повтори [7, с.126].

Варто зазначити, що існує необхідність уникати розглядання фонетичного рівня аналізу тексту. Цей факт є усвідомленим, оскільки попередній огляд робіт, присвячених різним аспектам вивчення мовної специфіки прози Дж. К. Джерома підтвердив, що в оповіданнях Дж. К. Джерома доволі важко знайти такі фонетичні прийоми створення комічного, як наприклад, порушення коректності мовлення (звукової форми вимовляння) або правильності постановки наголосу, римована співзвучність або звукопис (звукосподібнення), навмисна «бідність» вокабуляру.

Вченими виділяється таке поняття як лексичний повтор, тобто повторення слова або словосполучення в складі одного речення, абзацу або цілого тексту. Лексична повторюваність – це «відтворення одного слова або групи слів, що мають тотожне лексичне значення, які виступають в якості однієї частини мови, які виконують одну й ту ж синтаксичну функцію» [3]. «Лексична повторюваність є необхідним фактором створення ... тексту» [8]. А. Е. Супрун зазначає, що функціонально повтори служать структурування тексту і забезпечують тим самим його цілісність і єдність. Завдяки повторам дискретні елементи, окремі слова складаються в єдине ціле.

Явище лексичного повтору має двоїсту природу, так як, з одного боку, невмотивована повторюваність слів, а іноді і цілих фраз, є недоліком, а, з іншого боку, «може бути і гідністю, якщо мова цим шляхом стає більш

зрозумілою і усвідомлює сенс». Е. А. Іванчикова пише про лексичний повтор як про експресивний прийом виділення, підкреслення, фіксації уваги [7].

Синтаксичні повтори класифікував так вчений як К. Долінін. Він розділив їх на дві групи: синтаксичні повтори однорідних членів речення та паралельні конструкції [5].

В нашій роботі за основу береться типологія М. Хоуї, за якою ми досліджуємо шість видів лексико-синтаксичного повтору та їх роль у створенні комічного ефекту у творі: простий лексичний повтор, анафору, епіфору, епанафору (стик), синтаксичні повтори однорідних членів речення і частковий повтор [9].

Величина відстані між повторюваними одиницями і число повторень можуть бути різними, але обов'язково такими, щоб читач міг помітити повтор. Якщо повтор не сполучається з використанням багатозначності, тоді його функція може бути підсилювальною, емоційною, або підсилювально-емоційною [8].

По розташуванню лексичних одиниць виділяють контактні, дистантні і суміжні лексичні повтори. Контактний повтор – відтворення слів, розташованих поруч один з одним. Дистантна повторюваність – відтворення слів, відокремлених один від одного словом, групою слів або реченням. Суміжний повтор – відтворення слів, що знаходяться поруч, але що входять в різні словосполучення чи речення [10].

Можуть повторюватися слова різних частин мови: іменник, прикметник, дієслово дієслово, прислівник і т.д. Таким чином, виділяються субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, прислівникові, займенникові повтори, а також службових частин мови (сполучники, прийменники, частки) [12, с.10].

Фразовий повтор – повтор більшої, ніж слово, частини речення, окремого речення, групи речень. «Фразовий повтор, – зазначає О. Ю. Коробейникова, – є засобом організації тексту, засобом його архітекtonіки [5].

У наступному прикладі, в якому описується, як героїв переслідує запах масла, головним засобом для створення іронії є дистантне фразове повторення вираження „*oily wind*” та координаційного сполучника "i":

(3) *Sometimes a westerly **oily wind** blew, and at other times an easterly **oily wind**, and sometimes it blew a northerly **oily wind**, and maybe a southerly **oily wind**; but whether it came from the Arctic snows, or was raised in the waste of the desert sands, it came alike to us laden with the fragrance of paraffine oil [14, c.25].*

Майстерність письменника проявляється також в умінні використовувати художнє комічне применшення:

(4) ***I always** determine – when thinking over the matter in London – that I'll get up early every morning, and go and have a dip before breakfast, and I religiously pack up a pair of drawers and a bath towel. **I always** get red bathing drawers. I rather fancy myself in red drawers. They suit my complexion so. But when I get to the sea I do not feel somehow that I want that early morning bathe nearly so much as I did when I was in town [14, c. 102].*

У наведеному прикладі за допомогою дистантного прислівникового повтору-анафори та дистантного іменникового повтору епіфори Джером применшує основну суть, тим самим виводячи на передній план другорядні і малозначні деталі.

У наступному прикладі, можемо спостерігати, як за допомогою трійної фразової анафори автор досягає ефекту динамічно переказаної розповіді, що також робить свій вклад в творення комічного ефекту.

(5) ***He said** he didn't keep it.*

***I said:** – You are a chemist?*

He said: – *I am a chemist. If I was a co-operative stores and family hotel combined, I might be able to oblige you. Being only a chemist hampers me [14, с.89].*

Зустрічаються приклади простого лексичного повторення. Він може виконувати посилювальну, емоційну, або посилювально-емоційну функцію, які є невід’ємними при творенні комічного впливу на читача [4].

(6)**Of course** *I had to turn every mortal thing out now, and, of course, I could not find it. I rummaged the things up into much the same state that they must have been before the world was created, and when chaos reigned. Of course, I found George's and Harris's eighteen times over, but I couldn't find my own [14, с.140].*

У наступному прикладі ефект комічного створюється за допомогою іменникового повторення слова “*cheese*”, що у даною відривку виступає у різних комбінаціях. Це повторення є енапафорою (стиком), інше кажучи суміжним повтором, простим лексичним повторенням, а також безконтактним повтором – епіфорою.

(7)*For lunch, he said, we could have biscuits, cold meat, bread and butter, and jam – but NO CHEESE. Cheese, like oil, makes too much of itself. It wants the whole boat to itself. It goes through the hamper, and gives a cheesy flavour to everything else there. You can't tell whether you are eating apple-pie or German sausage, or strawberries and cream. It all seems cheese. There is too much odour about cheese [14, с.18].*

У наступному прикладі нами був виділений фразовий дистантний повтор „*a place round the corner*”, що окрім зв’язувальної функції надає розповіді комізму, утворюючи таке собі цитування Гарісу, ніби показуючи стереотипність його характеру, що не залежить від часу і місця дії.

(8)– *I know what it is, old man; you've got a chill. Now, you come along with me. I know a place round the corner here, where you can get a drop of the finest Scotch whisky you ever tasted – put you right in less than no time.*

Harris always does know **a place round the corner** where you can get something brilliant in the drinking line. I believe that if you met Harris up in Paradise (supposing such a thing likely), he would immediately greet you with: – So glad you've come, old fellow; **I've found a nice place round the corner** here, where you can get some really first-class nectar [14, c.168].

Повтори використовуються для залучення уваги або для заповнення паузи, а також для акцентуації фрагмента висловлювання та вираження іронії. Це все пояснюється англійською «чопорністю», англійською «ввічливістю», «розмовами про погоду», «ханжеством», «приватним життям», «узгодженням», «грою за правилами», «класовістю» і так далі.

(9)– *Here! **what are you up to?***» you call out.

– *What **are YOU up to?***» he retorts; «leggo, can't you?

– *Don't pull it; **you've got it all wrong**, you stupid ass!* – you shout.

– *No, I haven't,* – he yells back; – *let go your side!*

– *I tell you **you've got it all wrong!*** – you roar, wishing that you could get at him; and you give your ropes a lug that pulls all his pegs out [14, c.170].

У вищенаведеному прикладі фразові дистантні повтори “are you up to” та “you’ve got it all wrong” у спілці з передачею прямої мови за допомогою особових займенників “you” та “he” надають висловлюванню емоційності, а у контексті через свою надмірність комічного забарвлення.

У тексті твору нами також були виявлені випадки вживання анадиплозису. У наведеному прикладі повторення „No.27” разом із союзом “and” допомагає створити враження безкінечності пошуку героїв та, з нашої точки зору, гумористично підкреслює ті старання, яких їм довелося докластися, щоб досягти бажаної цілі.

(10)*Her lady friend's rooms were let. From there we were recommended to No.27. No.27 was full, and sent us to No. 32, and 32 was full* [14, c.135].

Висновки і пропозиції. Отже, комізм був визначений основною домінантою ідіостилю автора. Нами було виявлено, що однією зі смислових

складових мовної авторської парадигми Джерома К. Джерома є структурні засоби актуалізації – повтори (лексичний, семантичний), які в концептуальній системі художньої картини світу, є, відповідно, джерелом експресії мови автора. Загальна позиція письменника в літературі, його улюблені фігури, звичні прийоми роблять серйозний вплив на формування його художньої мови і індивідуального стилю. Він нерідко будує свої висловлювання на комічному тлумаченні окремих слів; в його романі переважає створення комізму за рахунок абстрактності, багатозначності, метафоризація слів. У творі виявлені приклади анафор, епіфор, анадиплозису, хіазма, рамкових конструкцій, лексичних і синтаксичних повторів. Проаналізовано приклади повністю тотожного повтору, а також складного лексичного повторення, при якому лексичні одиниці в вихідному і перекладному тексті мають загальну основу, але формально не тотожні. Виявлено чимало прикладів парафразу, використовуваного для внесення в перекладний текст додаткових елементів експресивності. Відзначено зразки кореферентного повторення. В цілому, комічна модальність проявляється в емоційно-оцінних висловлюваннях, виражених за допомогою 26 різних стилістичних тропів і синтаксичних фігур, з яких 9,2% займають саме досліджувані нами повтори.

Література

1. Аддисон Дж. Есе. / Дж. Адісон, Р. Стила // Англія в памфлеті: англійська публіцистична проза початку XVIII століття. М.: Наука, 1987. – 302 с.
2. Бабенко Л. Г. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарін. – М.: Флінта: Наука, 2003. – 496 с.
3. Гальперін І. Р. Стилїстика англійської мови: на англ. яз.: навч. / І. Р. Гальперін. – М.: Вища школа, 1981. – 334 с.

4. Джером, Дж. К. Троє в човні не рахуючи собаки / Дж. К. Джером. – М.: АСТ, 2002. – 352 с.
5. Долінін К. А. Інтерпретація тексту./ К. А. Долінін - М., 1978. - 290 с. 58
6. Зверєв А. М. Посмішка Джерома / А. М. Зверєв // Джером К. Джером. Троє в човні, не рахуючи собаки. Розповіді. - М., 1995. - С. 5-14.
7. Іванчикова Е. А. Лексичний повтор як експресивний прийом синтаксичного поширення / Е. А. Іванчикова // Думки про сучасній російській мові. - М.: Просвещение, 1969. – С. 126-139.
8. Лукін, В. О. Художній текст: Основи лінгвіст. теорії та елементи аналізу: Підручник / В. А. Лукін. – М.: Ось-89, 1999. – 189 с.
9. Львів М. Риторика: Культура мови / М. Львів. – М.: Академія, 2002. – 272 с.
10. Москвін В. П. Типологія повтору як стилістичної фігури / В.П. Москвін // Російська мова в школі. – 2000. – №5. – С. 81-85.
11. Норманн Б.Ю. Синтаксис мовної діяльності / Б. Ю. Норманн. – М.: «Вища школа», 1978. - 151 с.
12. Урбаєва А.П. Різноманіття видів повтору в сучасній німецькій мові / А. П. Урбаєва. – М., 2007. - 16 с.
13. Харламова Т. В. Текстоблазуючі засоби в усному мовленні (на матеріалі російської та англійської мов) / Т. В. Харламова. – Саратов, 2000, - 305 с.
14. Jerom, J.K. Three men in a boat / J.K. Jerom. – М.: Каро, 2011. – 256 с.